

STINSEPLANTEN OP KASTEEL ZUYLEN

Wanneer u bij het bezoeken van oude kastelen en buitens gewend bent ook even een kijkje te nemen in de tuin die daar meestal bij hoort, is het u vast wel eens opgevallen dat daar opmerkelijke dingen te zien zijn. De aanleg dwingt bewondering af, er staan majestueuze bomen van een paar honderd jaar of u ziet plantjes, die heel opvallend bloeien en waarvan u de naam niet kent. Over die planten gaat dit verhaal.

De naam *stinseplant* is gereserveerd voor een kleine groep planten van verschillende herkomst en heeft te maken met het friese woord „*stinse*“ of „*state*“, een versterkte, adellijke hofstede, waar genoemde planten veel voorkomen. Andere vindplaatsen zijn de buitenplaatsen langs de Vecht en gebieden in een strook langs de binnenduinrand. Eigenlijk komen *stinseplanten* steeds voor op „historische“ grond; oude stadswallen, kasteelboerderijen, kerkhoven en pastorieën, terwijl we ze in minder parkachtige, „echte“ natuurgebieden vaak vergeefs zoeken.

Hierdoor en door het feit dat de meeste *stinseplanten* een opvallende voorjaarsbloei vertonen en dikwijls bijzonder mooi zijn, lijkt het erop dat ze in het verleden zijn aangeplant. Met name de talloze bol- en knolgewassen onder hen laten zich gemakkelijk verplanten en breiden zich door middel van broedknolletjes snel uit. Ik noem enkele voorbeelden. Een bekende, zeer algemeen voorkomende *stinseplant* is het *sneeuwklakje*. Hoewel het massaal kan optreden en helemaal past in de bestaande vegetatie, zet het in Nederland vrijwel nooit vrucht, zodat het zich alleen over grote afstanden kan verspreiden als de mens het daarbij een handje helpt. Dit geschiedt om niet onbegrijpelijke redenen al eeuwen, en de herkomst van het *sneeuwklakje* staat dan ook allerminst vast.

Een aantal soorten komt vrijwel zeker van ver buiten onze grenzen, zoals de *Italiaanse aronskelk* en de *blauwe anemoon*, die echt wild in Zuid-Europa voorkomen. De *winterakoniet* die uit dezelfde contreien stamt, kent u wellicht beter; deze soort wordt veel in moderne stadstuinjes gekweekt.

We moeten ons realiseren dat er in vroeger eeuwen, vooral bij rijke lieden een behoefte bestond tot het vergaren van zeldzame dingen en kennelijk is er een grote belangstelling voor en uitwisseling van bijzondere, gemakkelijk verzendbare bolgewasjes met het buitenland geweest. Men heeft in enkele gevallen bestellijsten van Nederlandse tuinlieden gevonden, waarop namen van planten, in de Alpen in het wild voorkomend, vermeld zijn.

Het is opmerkelijk dat heden ten dage, - in een tijd waarin velen zich laten inspireren door het verleden, waarin zelfs gebruiksvoorwerpen en gewoontes uit

vroeger tijden in ere worden hersteld, zij het met een eigen interpretatie, - ook dit aspect in een vergelijkbare vorm opduikt.

Bepaalde planten zijn „mode“.

Als ik eraan denk hoe ik als kind, met moeder wandelend in een park, ademloos naar een metershoge *reuzenbereklaauw* staarde, die daar, onbereikbaar op een klein eilandje, stond te bloeien en ik zie hoe twintig jaar later diezelfde *bereklaauw* bezig is zich te ontworstelen aan de te kleine voortuintjes van de huizen van nu, om zich te vestigen langs wegen en dijken, dan denk ik dat we er in de toekomst een nieuwe, door de mens aangeplante groep plantesoorten bij krijgen. Als item stel ik voor „*dreefplanten*“. Zoals de *stinseplanten* nu, zullen de *reuzebereklaauw* en de *springbalsemien* misschien een herinnering zijn aan de houding die mensen tegenover planten hebben, en een weerspiegeling van de hedendaagse, alternatieve smaak.

Terug nu naar de *stinseplanten*. Ik heb al gezegd dat de herkomst van vele *stinseplanten* buiten onze grenzen gezocht moet worden. Zijn er ook wilde planten onder, die tot de natuurlijke flora van ons land behoren?

Inderdaad.

Er komen in ons land wilde planten voor die zó mooi zijn dat ze lange tijd voor verwilderde sierplanten werden gehouden. De gedachte erachter was: „Zo iets moois in ons kouwe landje? Kan niet! Je hebt hier toch almaar onkruid“. Pas na uitgebreid onderzoek is komen vast te staan van een groot aantal van dit soort planten (velen behorend tot de *lilie-achtigen*) dat hun voorkomen in ons land een logische aanvulling vormt op de groeiplaatsen in onze buurlanden.

Begrijpelijk is dat men deze wilde „tuinplanten“ ijverig uitstak en ze op eigen grond plantte. Onderzoek heeft uitgewezen dat de meeste wilde gele *narcissen* die wild in de dalen van Drentse beken voorkwamen, verhuisd zijn naar de erven van boerderijen in de nabijheid. Hetzelfde lot deelde de *stengellose sleutelbloem*, bijna even opvallend als haar op het ogenblik in potjes verhandelde, veredelde nazaten.

Een reden om te veronderstellen dat sommige soorten *stinseplanten* zich spontaan gevestigd hebben, is de overeenkomst van het milieu in dergelijke parken en het natuurlijke, waar de soort in thuis hoort. Veel *stinseplanten* vinden we wild in voedselrijke loofbossen op vochtige grond, dikwijls op heuvelachtig terrein. Zulke bossen zijn te vinden in Zuid-Limburg en de Achterhoek of, iets verder van huis, in bossen vlak over de Duitse grens.

In stinsen is de grond ook voedselrijk door bemesting; het bos is er aangeplant en de sterke bodembewe-

ging, kenmerk van het natuurlijk milieu (ontstaat doordat het op hellend terrein ligt), wordt hier gecreëerd door de steeds terugkerende hark-, spit- en schoffelactiviteiten van de tuinman.

Enkele soorten die, naast de meer specifieke en zeldzame, vrijwel steeds op buitenplaatsen en dergelijke voorkomen, zijn het *speenkruid*, een stervormig bloeiend familielid van de boterbloemen, en de *bosanemoon*. Vooral van de *bosanemoon* komen afwijkende vormen voor, zoals lilablauwe (normaal zijn ze wit met iets rose) of gevuldbloemige.

Speenkruid is een voorbeeld van een plant die wel nooit zal zijn aangeplant om de eenvoudige reden dat ze uit zichzelf snel bezit neemt van geschikt terrein. De *bosanemoon* is in dat opzicht veel minder opdringerig; dit is een plant die zich nu eens spontaan zal hebben gevestigd, dan weer aangeplant is.

Wanneer u eens iets van de sfeer der stinseplanten wilt proeven, is een tochtje langs de Vecht beslist aan te bevelen. Doel is het kasteel Zuylen, waar we in de tuin een schitterend voorbeeld vinden van een *stinseflora*. De tuin en het kasteel zijn beide te bezichtigen. Eind april is de meest geschikte tijd om te gaan. Kies er een zonnige dag voor uit, want veel voorjaarsbloemen zijn bij bewolkte hemel „wegens omstandigheden gesloten”, waardoor het effect veel minder is.

In deze tijd zien de grasvelden om het slot zachtlila van de *voorjaarshelmbloem*, een plantje met leuke bloempjes die iets op een vogeltje lijken. Volksnamen zijn „vogeltje op de kruk” en „hennetjes en haantjes”. Ertussen staat een witte krokussoort. Op andere plaatsen onder de bomen ziet de grond eruit alsof er zo'n moderne spreij met van die drukke bloemetjes over is uitgespreid. Het stikt van de *bosanemoontjes*, *scilla's* en *maartse viooltjes*. Ertussen het blad van *boshyacintjes*; die komen wat later. Een heel opvallend blad heeft de *Italiaanse aronskelk*. Het is vrijwel pijlvormig en glanzend donkergroen met lichte nerven. De bloem, of liever gezegd bloeiwijze, is een glazig groene puntmuts, gevormd door een schutblad dat de gele bloeikolf omgeeft, waardoor er slechts een stukje van te zien is.

Als u er een neus voor hebt vindt u op Zuylen ook de *gele anemoon*. Vanwege het plukgevaar (het betreft een zeer zeldzame soort) vermeld ik het plekje niet. Heel mooi en gelukkig onbereikbaar voor het publiek is een groep *knikkende vogelmelk* aan de voorzijde van de muur die de slottuin aan de Vechtzijde begrenst. Je kunt de grote trossen hangende bloemen, die een unieke, doorschijnende grijsgroene kleur hebben, van de weg af zien.

Ik hoop dat u nog tijd heeft voor de rondleiding op het slot.

J. Brinkman

Het Slot Zuylen en de kasteeltuyn zijn geopend van 15 maart tot 15 november.

De openingstijden zijn op weekdays van 9.00-12.30 uur en van 13.30-17.00 uur. Op zondagen van 13.30-17.00 uur.

Excursie-programma

Op 2 en 16 april een excursie naar de *Hamtoeren* in Vleuten. Aankomst bij de toren te 14.00 uur precies. De heer J. F. K. Kits Nieuwenkamp zal over de onlangs gereedgekomen restauratie van deze toren en haar vroegere geschiedenis iets vertellen en ons rondleiden. In de toren is sinds kort gehuisvest de Boedhistengroep in Nederland. De leider van de groep is bereid iets over zijn groep te vertellen.

Vervoer naar Vleuten op eigen gelegenheid (fiets, auto, bus). Er rijdt een bus, no. 47, richting Breukelen vanaf busstation Utrecht, uitstappen Vleuten - halte Hervormde kerk. Daar het plein oversteken en wandelen richting Harmelen. In tien minuten staat u voor de toren.

Opgave vanaf heden bij De Discus, Minrebroederstraat 25, Utrecht, tel. 31 50 70. Bij De Discus en tijdens de excursie is te koop een boekje over de Hamtoeren, geschreven door de heer Kits Nieuwenkamp, à f 4,75.

Op zaterdag 7 mei, de nationale Molendag, des middags een tocht langs *Utrechtse molens* (een herhaling in kort bestek van de excursie gehouden in 1975) bij voldoende deelname.

Vertrek vanaf de Kruisstraat, Utrecht, te 13.00 uur, terug in Utrecht plm. 17.00 uur. Kosten f 7,50 (bus), bij eigen vervoer f 3,50. Opgave vanaf heden bij De Discus, of per girono. 575520 t.n.v. penningmeester Oud-Utrecht te Vleuten, met 60 cent extra voor de toezending der kaartjes.

4 juni gaat de Klokkenspelvereniging Utrecht naar *Tiel*, waar het *nationale beiaardconcours* wordt gehouden. Er is weer de mogelijkheid samen dit concours bij te wonen. Het beiaardconcours vindt 's middags plaats, vanaf 12.00 uur is er een rijdende beiaard met vocale muziek, het thema van het Holland Festival dit jaar. Tijdens het concours kan er rustig gezeten worden in het park bij de kerk, of kan er deelgenomen worden aan een stadswandeling. Meer informatie in het volgende nummer, er wordt een bustocht georganiseerd.

Onze jaarlijkse dagexcursie gaat ditmaal naar het stadje *Heusden* en het nabijgelegen Bokhoven. Noteert u alvast de datum: 11 juni. Meer informatie in het volgende nummer.

De „Monumenten per fiets”-tocht is een succes geworden. In de nazomer zal een dergelijke tocht te voet worden gemaakt.

N.B. „De Discus” is 's maandags tot 13.30 uur gesloten.

knikkende vogelmelk

it. aronskelk

bosahemmoen

speenkruid